

Şark Yıldızı

Bu başlık bir romanın adıdır ve yalnız bir edebiyatımızın değil, fakat aynı zamanda tarihi edebiyatımızın kazandığı yeni bir değerdir. Çünkü mevzuusu yakın, acı ve ibretle dolu tarihimizin bir kısmından almış. Birinci Dünya Harbinin Doğudaki başlangıç safhalarını tarihi realitelere, hatta bazı resmi ve gayri resmi vesikalara müşahadelere dayanarak bunların akıcı bir üslupla roman şekline sokulduğu bir eserdir.

Bizde, genç nesillerin tarih kültürünü arttıracak tarihimizin herhangi bir hadise veya devresi, esas itibarıyla vakıalara sadık kalınmak şartıyla, fakat aynı zamanda, milli hisleri takviye edecek şekilde yazılmış romanlara ne kadar fazla ihtiyaç olduğu malumdur. Hele inkılap tarihimizin gerek meşrutiyet devresini gerek mütareke yıllarını canlandıracak, bunların acı, tatlı, müsbet menfi hadiselerini bir edebiyat konusu halinde ebedileştirecek eserlerin kemiyet ve keyfiyetleriyle Türk fikir hayatına büyük istifadeler sağlayacaklarına şüphe edilemez.

Şark Yıldızı bu türlü eserlerden biri olmak vasfı göstermektedir. Yazar, romanın konusunu, Birinci Dünya Harbi sıralarında Şark vilayetlerimizden birinde bulunan bir ailenin başından geçen vakılardan alırken, o devirde o bölgenin etnik vaziyeti ve siyasi durumu icabı neticesi olarak, cereyan eden feci hadiselerle, büyük bir nüfusu nazarla temas etmiş, derin tahlillere girişmiştir.

Bu facialar Türk milleti ve Ermeni unsuru arasında, o zamanlar, her günkü hayatın seyri içinde geçmekte idi: Ecnebi siyaseti, yabancı tahrik ve propangadalar bir Ermenilik cereyanı ve ruhu yaratmaya çalışmış, muhtelif komiteler bilhassa Van, Bitlis havalisinde çok feci bir halde bulunmuştu. Bunlar evvela, bu bölgeyi İslam ahaliye nisbetle ekseriyet teşkil ettikleri mıntıkların başında gösteriyorlar, diğer taraftan, Ermenilere karşı tertiplenen yağma, kıtal, işkence, zulüm gibi hareketlerle memleketi yanmış, yıkılmış, harabeye dönmüş ve memleket halkının ortadan kalkmış olduğunu iddia ediyorlardı. Halbuki, o havalıyı dolaşanlar en küçük köylere varıncaya kadar bütün ticaretin Ermenilerde olduğunu ve Türk - Kürt bütün müslüman ahalinin bunlar hesabına çalışmakta olduklarını iktisadi vaziyete Ermenilerin hakim bulduklarını, mağdur ve hakları gasbedilmiş olanların Ermeniler değil, Türkler olduğunu görüyorlardı.

Komiteler için bu bölgede daimi asayişsizlik olduğunu her tarafa neşretmek lazımdı. Çünkü ancak bu suretle maksatlarına varacaklarını senelerdenberi arkasından koştukları ecnebi müdahalesini ve netice itibarıyla muhtariyeti elde edebileceklerini umuyorlardı. Meşrutiyetten önce kuvvetli siyasi çeteleri etrafa dehşet salmış, bir çok zulüm hareketleri yapmış, takip müfrezelerini senelerce arkalarından koşturmuştu. Bunların başında Rusyada idama mahkûm olmuş ve Türkiyeye kaçarak hayatlarını kurtarmış, alakası olmayan kimseler vardı ki, meşrutiyetten sonra Van havalisinde bunlar Ermenilerin baş tacı olmuşlardı. Ermeni milli mukadderatını ele alan bu kimseler teşkilatı köylere kadar götürüyor, bütün Ermenileri silahlandırmak için çalışıyorlardı. Her köyün silah ihtiyaçlarını tetkik ediyor, nüfusa, servete göre tevziat yapıyor, bunlar için vergi darhediyo, bu vergiyi vermek istemiyenleri türlü haklardan mahrum etmek suretiyle cezalandırıyorlardı. Bu şartlar altında hiç bir Ermeni için, komite

tertiplerine iştirak etmemek verilen talimata itaatsizlik hatıra gelemezdi.

Zaten bu bölgede Ermeniler her zaman hükümeti değil, komiteyi tanımiş, hükümet de karşısında komiteyi görmüştür. Komite, Türk ve Ermeniler arasında kin ve nefret hisleri aşılıyor, islahat sözünün adi bir bahane olduğunu açıkça itiraf ediyordu. Avrupa kontratı altında Ermeni muhtariyeti gayesini gerçekleştirmek için teşebbüs edilecek her türlü vasıta onlarca meşru sayılıyordu.

Harp ilanını müteakip, Rusların Ermeni gönüllü taburlariyle hudutlarımıza taaruz etmeleri üzerine merkezlerde ve köylerde bulunan Ermenilerin durumu değişti, Hükümet memurlarına, jandarmalara hakaret ve tecavüzler arttı. Ruslarla birlikte harekete geçebilmeleri için anlaşmalar oldu ve nihayet isyanlar, kıtaller başladı ve bir sürü facialar birbirini takip etti.

şark Yıldızı, bu faciaların romanıdır. Fakat yazar, ön sözünde, “şark Yıldızı kendilerinden asla şüphemiz olmıyan ve esasen geçmişteki bu faciada iştirak hissesi bulunmıyan Ermeni vatandaşlar için yazılmamıştır” (1) dedikten sonra gayesini şöyle izah ediyor:”... Bu kitap hariğte bu mevzuda yapıla gelmekte olan neşriyata bir cevap telakki olunabilir... Kalblerde yaşıyan sinsi bir husumet cemiyeti için için kemiren bir hastalıktır. Bu gibi hastalıklar içtimai bünyesinin zayıf ve buhranlı bir zamanında birdenbire şahlanarak müellim, müeessif tezahürlere sebebiyet verebilir. Sükut bu derdin devası değildir. Ben řu yazımla şifayı aramayı tercih ettim.”

Bugün , inkilap ve cumhuriyet Türkiyesinde, mazinin acı hesaplarının tamamen tasfiyesinden sonra, o hadiselerin romanını okurken bundan intibak duymıyacak, ders almiyacak, kimse var mıdır?

(1) Hikmet Ilgaz, şark Yıldızı, roman, İstanbul Öztürk Matbaası, 1954. I, II.